

Úvod	5
----------------	---

Kapitola první

PRVNÍ ČESKÁ SOUSTAVA VĚD

1. Dvě významné pouti v životě Purkyňově	9
2. Pouť první r. 1807 z Litomyšle do Líbochovic po vystoupení z piaristického řádu	9
3. Purkyně pozoruje zaostalý feudální stav české země. Hospodářské změny v jeho lůně. Josefinismus	11
4. Proti ideálu vědce období feudálního se před Purkyňovu mysl stále jasněji staví představa pokrokového demokratického vědce buržoasního. Vliv filosofie Fichtovy, vliv Voltairův a Rousseauův	14
5. Byl Purkyně výlučně ovlivněn německou idealistickou filosofií? Purkyně si dává úkoly vědce a filosofa ve službách českého lidu	18
6. Na filosofii v Praze	24
7. Vliv Novalisův a Pestalozziho. Rozvíjení zájmu o studium přírody. Záměr vybudovat sirotčinec pro výchovu vědeckých talentů z chudých rodin	26
8. Stav studia přírodních věd na filosofické fakultě	29
9. Studium na fakultě lékařské. Jejím asistentem	30
10. Purkyně vstupuje do kruhu Jungmannova a Preslova	32
11. Stav vědy u nás. Osvícenská věda v druhé polovině XVIII. století. Česká královská učená společnost	33
12. Vztah Učené společnosti k osvícenské šlechtě. Ráz této vědy patriotické obsahem a německé řečí	36
13. Fysiolog Jiří Procházka	42
14. Úsilí Jungmannova a Preslova kruhu o českou vědu obsahem i řečí a o její spojení s českým lidem	47
15. Purkyně podává živý obraz tohoto úsilí	49
16. Krok, první český vědecký časopis	54
17. První soustava věd v českém jazyce podle vzoru francouzských encyklopedistů — vědy, umění a řemesla. Pokrokový vědecký program pro rodící se českou buržoasii	55
18. Purkyňovo vlastenectví. Pojednání o důležitosti mateřského jazyka	62
19. První vědecké práce Purkyňovy a typ vědce, jaký se v nich projevuje	64
20. Druhá pouť Purkyňova. Cesta do Berlína za profesurou fysiologie ve Vratislavi v roce 1822	68
21. Setkání s Goethem. Jak Goethe v této době charakterisuje Purkyně	68
22. Purkyňův osobní zápas o uskutečnění typu českého pokrokového vědce	71

Kapitola druhá

VIRTUOSITA VĚDECKÉ PRÁCE

1. Stav bádání o Purkyňovi u nás. Purkyně přírodovědec odtrhován od filosofa	73
2. Nutnost nového pohledu na Purkyně	76
3. Purkyně propracovává od dvacátých let XIX. století materialistickou gnoseologii a metodu vědecké práce	77
4. Vztah materialistické gnoseologie k rozvoji pokrokové buržoasie	78
5. Purkyně bojuje proti apriorní metodě německé přírodní filosofie	83
6. Zdůrazňuje smysly a experiment	85
7. Podmínky vylíčení Purkyňovy vědecké metody v jejím celku	87
8. Dialektický problém: nekonečno je poznáváno konečným vědomím	88
9. Citový poměr vědce ke zkoumanému předmětu	90
10. Vědec musí vyvinout všechny schopnosti mysli i těla při vědecké práci	90
11. Purkyně klade důraz na smysly a názor. Jeho požadavek čistého názoru	92
12. Talent viděti nové v názoru	93
13. Zbystřování a umocnění smyslů technickými pomůckami. Mikroskop	97
14. Zobrazování názoru	102
15. Zobrazení pohybu	103
16. Názor a obrazotvornost. Význam obrazotvornosti pro myšlení a vědeckou práci	105
17. Marxistická gnoseologie o významu obrazotvornosti v theorii odrazu	112
18. Purkyně o činnosti rozumové. Význam asociací pro myšlení	113
19. Vyšší činnosti mysli jsou již činny při vytváření smyslového názoru	115
20. Představy konkrétní a abstraktní	118
21. Poznání vědecké. Poznání věcí v jejich vztazích a praktickém využití	120
22. Metoda analyticko-synthetická. Její význam v moderní vědě a její vyústění do metody dialektické	122
23. I. P. Pavlov o významu analyticko-synthetické metody	131
24. Ostražitost při zobecňování. Konkrétní v abstraktním	132
25. Příkladem této ostražitosti Purkyňova buněčná teorie	134
26. Purkyně se uvaroval Müllerova zobecnění specifické energie smyslové, které svedlo Müllera k fyziologickému idealismu	135
27. Purkyně o poznání celku reality. Význam a nebezpečí specialisace. Pravá mnohostrannost	138
28. Význam cílého styku s vědci různých oborů	140
29. Purkyňovy metodické úvahy vrcholí v požadavku studia dialektiky jako metody vědecké objektivní práce	141
30. Idealistické přežitky v Purkyňově gnoseologii	144
31. Purkyně ve své době zkoumal dialektickou cestu poznání pravdy od živého nazírání přes abstrakci k praxi	146

Kapitola třetí

FYSIOLOGIE A FILOSOFIE

1. Úzký vztah fyziologie a filosofie u Purkyně	148
2. Dva hlavní směry ve fyziologii na počátku XIX. století. Mechanická, strojová, materialistická tradice descartovská a idealistická monadická tradice leibnizovská	149

3. Idealistická fyziologie německé „přírodní filosofie“. Organismus jako anorganická hmota proniknutá duševnem	153
4. Purkyně učinil organickou hmotu předmětem zkušenostního a vědeckého zkoumání a zbavil ji metafysického a idealistického výkladu	158
5. Vývoj Purkyněva pojetí fyziologie. Jeho pojetí fyziologie v disertační práci z roku 1820	159
6. Purkyněva bádání o zraku a Goethova nauka o barvách. Purkyně pod vlivem Goethovým? Z Goetha vychází fyziologie subjektivistická a idealistická, kdežto Purkyně se propracovává k směru fyziologie materialistické	160
7. Od své habilitační práce z r. 1823 Purkyně aplikuje na fyziologická bádání dialektiku materialisticky. Zdůrazňuje zkoumání vztahu organismu k prostředí	171
8. Purkyněův plán studia fyziologie z r. 1827	173
9. Purkyně a Johannes Müller. Müllerova subjektivistická a idealistická fyziologie odrhne organismus od prostředí a subjekt od objektu	174
10. Purkyněova recenze Burdachovy „Fysiologie“ v r. 1833. Požadavek dialektického zkoumání předmětu v jeho vzniku, trvání a zániku a cesty od jevu k podstatě	184
11. Purkyněovo pojetí fyziologie v řeči proslovené při otevření pražského fyziologického institutu r. 1851. Organická hmota jako kvalitativně vyšší stupeň hmoty anorganické	185
12. Dva Purkyněovy požadavky: 1. Studovat organismus jako individuální celek, studovat jej ve vztahu k okolí a stavět jej do nových podmínek	187
13. 2. Zkoumat člověka jako celek po stránce tělesné i duševní. Fyziologie má dát odpověď na problém vědomí	189
14. Proč to nebyl Johannes Müller nýbrž Purkyně, kdo vybuodoval první fyziologický institut ve střední Evropě	191
15. Metodický postup Purkyněových zkoumání. Od prací anatomických a histologických se obrací ke zkoumání dynamických činitelů v těle živočišném i lidském	194
16. Živá hmota a její struktura. Purkyněův primát ve vyslovení buněčné teorie	199
17. Filosofický význam buněčné teorie. Jeden ze tří pilířů dialektického materialismu	203
18. Purkyně u nás zakládá empirickou a experimentální psychologii	205
19. Purkyně požaduje, aby vědecká psychologie byla založena na fyziologii. Jeho studie psychologické	207
20. Tři metodické stupně psychologického zkoumání: organická subjektivita, vnitřní názor, duševní názor. Purkyně směřuje k jejich materialistickému výkladu	211
21. Purkyně o problému vědomí. Vědomí vždy vázáno na určitou strukturu organické hmoty, na nervový systém mozko-míchový a sympatický. Purkyně již tuší v mozku řídicí orgán	214
22. Purkyněovo dialektické chápání kvalitativní stupňovitosti reality	221
23. Ve směru Purkyněovy materialistické fyziologie nebylo u nás pokračováno. Marešova zrada vědy a Purkyněova dědictví. Mareš se vrací k reakčnímu subjektivismu a idealismu müllerovské fyziologie	223
24. Pavlovskou fyziologií vycházíme dnes z krise pojetí fyziologie u nás a navazujeme na pokrokovou tradici fyziologie Purkyněovy	231

Kapitola čtvrtá

NÁRODNÍ AKADEMIE ODKAZEM

1. Tři stupně Purkyňova úsilí o organizaci vědy u nás, z r. 1820, z r. 1851 a z roku 1861 odpovídají stupňům vývoje národa 234
 2. Potřeba nového přístupu k Purkyňovu spisu „Akademia“. Spis nepochopíme bez vystižení jeho politického zaměření 235
- Část první: Léta padesátá bachovské reakce
3. Návrat do Prahy za stavu obležení v dubnu r. 1850 a okolnosti tohoto návratu 238
 4. Purkyně se vrací do národa, v němž hospodářský vývoj vedl k novému třídnímu rozvrstvení 241
 5. Rok 1848 a dvě ideologie a taktiky národnostního boje: bez lidu a s lidem 243
 6. Jejich porážka a desetiletí bachovské reakce 249
 7. Bachovské reakci čelí jen lid a ti, kdož se o lid opírají. Erben, Němcová, Kruh Májový. Boj uměním 250
 8. Purkyně se k nim připojuje bojem za českou vědu 252
 9. Počátek Purkyňova působení na universitě. 16. října 1851 otvírá fyziologický institut; jeho význam pro národ 253
 10. 12. října 1852 zahajuje činnost přírodovědeckého sboru a počátkem roku 1853 začíná vydávat s Janem Krejčím „Živu“ 256
 11. Tu shromažďuje kolem sebe mladou českou přírodovědeckou generaci 257
 12. Účast na revolučním dění r. 1848 260
 13. Purkyně pro vydávání Shakespeara a proti vydání encyklopedie za bachovského absolutismu 262
 14. Činnost přírodovědeckého sboru a články v „Živě“ 264
 15. Purkyně žádá spojení vědy s potřebami českých řemeslníků. 8. března 1857 otvírá českou školu průmyslovou 267
 16. Purkyňovy články v „Živě“ se zaměřením filosofickým. Čtyři cíle těchto článků 270
 17. Učí vědecky pracovat 272
 18. Učí ovládat přírodu vědou 274
 19. Na počátku padesátých let učí ještě před Darwinem vývojovému pohledu na přírodu 274
 20. Síří přírodovědecký pantheismus 276
 21. Ke konci bachovského režimu se Purkyně dostává do seznamu kompromitovaných osob a pod přísný policejní dozor. Zastavení činnosti přírodovědeckého sboru 289
- Část druhá: Léta šedesátá
22. Říjnový diplom a nový ruch v životě národa. Velikost a slabost národního úsilí šedesátých let 292
 23. Rozpory tohoto desetiletí; dvě hlavní protikladné historické tendence představované liberály a demokraty 295
 24. Změny ve společenských poměrech po roce 1848 296
 25. Malý historický význam rozporů mezi staročechy a mladočechy. Palackého konservativní ideologie staročechů a Sladkovského ideologie mladočechů 298
 26. Ideologie demokratů; požadavek hluboké přestavby českého společenského života v zájmu lidu 307
 27. Purkyně stojí v plném ruchu národního života v tomto desetiletí a staví se na pokrokovou stranu rozporu proti konservativcům 313

28. V politickém životě podporuje mladočechy, kdykoli se odváží rozhodného kroku a jde s těmi, kteří straní polskému odboji	314
29. V Umělecké besedě jde s demokraty, dávajícími jí směr v šedesátých letech. Jeho pojetí vědy spjaté s lidem se spojuje s jejich pojetím umění	324
30. Purkyně rozšiřuje své cíle; hlavním cílem česká universita a česká akademie	331
31. Purkyňova iniciativa při založení Časopisu českých lékařů a Spolku českých lékařů. Cílem pěstování české vědy lékařské	333
32. Purkyňův boj o českou universitu. Zvětšuje se počet česky přednášejících na lékařské fakultě	335
33. Asistent lékařské fakulty Dr Matoušek spojuje s požadavkem reformy lékařského studia otázku dělnickou	341
34. Obnovení činnosti sboru přírodovědeckého. Hlásí se ke spolupráci nová, mladší generace vědecká	344
35. Purkyňův marný boj za udržení „Živy“. Purkyně „o akcionářském duchu“ české buržoasie šedesátých let, která nepodporuje pokrokovou vědu spjatou s lidem	348
36. Purkyňův spis „Akademia“	351
37. Purkyně o podmínce uskutečnění svého návrhu národní akademie: dříve se musí lid stát pánem ve své zemi	353
38. Purkyně o rozdílu dosavadních akademií a akademie národní; fyziologické pojetí akademie jako vědy vtělené ve společnost	357
39. Národní akademie armádou vědců	358
40. Zřízení akademie záležitostí lidu, ne boháčů, kteří by vědu ztročili pro své zisky	360
41. Purkyně žádá, aby v akademii spjaté s lidem byly uváženy návrhy socialistů a komunistů	361
42. Vědecká organizace akademie. Čilý vědecký ruch v institutech zřízených na základě klasifikace věd	365
43. Ústavy přírodovědecké	368
44. Ústavy věd sociálních či historických	373
45. Pedagogický odbor akademie. Purkyňovy pedagogické principy. O rozdílu university a akademie. Návrh cyklické soustavy školské	378
46. Akademie umělecká bude dočasně spojena s akademií věd	389
47. Moderní administrativa akademie podmínkou úspěšné vědecké práce	389
48. Purkyně viděl v Muzeu zárodek české akademie. Česká buržoasie nebyla schopna uskutečnit Purkyňův návrh	391
49. Purkyně o mezinárodní spolupráci akademií, hlavně slovanských. I nejmenší národy mají právo na vědeckou akademii	395
50. Sofie Podlipská očekává od pokrokové purkyňovské vědy novou dobu husitskou	397
51. Žáci a spolupracovníci, rozvíjejíce purkyňovskou vědu, překonávají Purkyňův přírodovědecký pantheismus a dospívají zobecněním vědeckých objevů, hlavně darwinismu, k materialistickému světovému názoru vývojovému s dialektickými prvky	397
52. Grégrův vulgární sociologický darwinismus; Krejčí o humanitní přírodovědě	411
53. Purkyňovské heslo humanitního přírodovědce: věda a vlast	415
Poznámky	417

